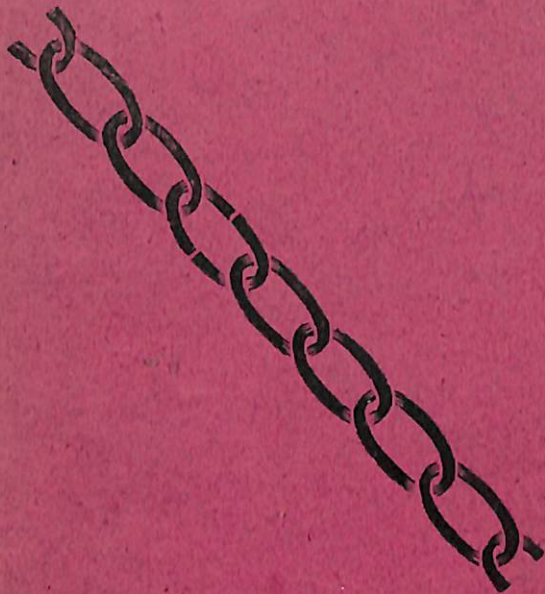

29 2/169
39th Anniversary

891.99

9-67

891.89
7-67

պր
6

01 JAN 2009

21/2 19 NOV 2011
21/2 19 NOV 2011

ՕՂԱԿՆԵՐ

1001
464

ՅՈՂՀԱՆՆԷՍ ԳԻՒԼՆԱՆԴԱՆՆԱՆ

14/14 14/14 14/14

20 MAR 2013

25615

ԺՄ ԼԱՌԻՐԱՅԻՆ

ՈՐԻՆ ԵՐԱՁԵՑԻ ԵՐԳԵՑԻ

ԵՐ ԴՏԸՑ

ՎԱՀԱՐՇԱՊԱՏ

Երևանում տպագրված Մայր Աթոռում
1913

ՄԻԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՍԻՐԱՀԱՐԸ

Նա մի մանուկ էր, երբ հանդիպեցինք:
Անհոգ՝ որպէս թռչուն, պարզ՝ որպէս
խեթեր, վճիտ՝ որպէս բիւրեղ, զւարթ՝ ինչ-
պէս գարնանային արևի ճաճանչ, գրաւիչ՝
որպէս հիւսիսային փայլ:

Նրա մանկական դէմքին, շարունակ
փայլում էր հրեշտակային անհոգ ժպիտը,
որ վարդագոյն այտերի վրայ երջանկու-
թեան, երազների և անմահութեան մշտնա-
ջենական փոսիկներն էր գեղակերտում:

Հանդիպեցինք... պահ մի, վաղանցուկ
երազի նման... Իմ հոգին դարձել էր նրա
յոյգերի չափը, իմ դէմքը՝ նրա հոգու հայե-
լին: Նրա վիշտը տխրեցնում էր հոգիս. իսկ
զւարթ տրամադրութիւնը արտացոլում էր

իմ ողջ էութեան մէջ, անդրադառնում իմ դէմքից:

Անցաւ թմբութիւնս, մռայլեց անուրջս և անորոշութիւնը շրջապատեց ինձ:

Նա չկար և այլևս չէի տեսնում նրան:

Եւ ընկած սար ու ձոր, անթափանց անտառներում, հեռու մարդկային ժխորից փնտռում էի նրան, փնտռում անվերջ:

Ոսկեզօծ անտառը զարդարւած երփնե-
րանգ տերեւներով, աշնանային դուրեկան
արևի ճաճանչների տակ, հովի գգլանքից
մեզմ հեծկլտում, ողբում էր: Ես յանդուգն
յամառութեամբ դեռ փնտռում էի... վեր-
ջապէս տեսայ նրան:

Նստած դարեւոր կաղնու տակ, դալուկ
դէմքը ծածկած ձեռներով, լմու, անշնորժ
հեծում էր: Տուրտ քամին տարուբերում էր
ոսկեգանգուր խոպոպիկները: Նա նման էր
սգոյ դիցունուն, անտառի յաւերժ փերուն:

Ծունկ խոնարհած, վշտահար դէմքս
ցած ուղղած, խորհրդաւոր լուութեամբ, ան-
պատում վշտով, երկնք, շատ երկար
քարացել էի աստածային տեսիլքի ցնորքով:
— Ի՞նչ ես ուզում ինձնից, թո՛ղ ինձ...
Ես միայնութեան սիրահարն եմ...

— Ուզում եմ մեռնել այստեղ, հիւծ-
ւել քեզ մօտ, դառնալ օդ, դառնալ ոչըն-
չութիւն. ես քեզ եմ փնտռել... Ես կեան-
քի խելագարն եմ...

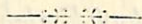
— Կողոպտեցիր ինձ, խլեցիր իմ ան-
հոգութիւնը, անցեալի յուշերը հալածեցին
ինձ մարդկութիւնից և թախիծը կնքեցին դէմ-
քիս, և դարձեալ տանջում ես իմ հոգին: Թո՛ղ
ինձ, ես ուզում եմ սգալ միայնութեան
մէջ, ձայնակցել մեռնող անտառի ողբին...

Նա սկսեց հեծկլտալ. իսկ գունատ տե-
րէները մեզմ շշուկով, վախկոտ փրսփսու-
կով իրար էին պատմում նրա վիշտը, սգում
նրա հետ միասին:

— Իսկ ես, ես ինչ անեմ... Թող գոնէ

քո մի հառաչը սգայ իմ մահը, քո մի ար-
ցունքը ցօղի իմ սառը, անկենդան զիակը...

Քամին ունեում էր, անտառը վայնա-
սուն էր բարձրացնում, զիշերային անթա-
փանց խաւարը պատել էր ամեն ինչ. իսկ
նա գրկած իմ անկենդան զիակս սգում էր
իմ մահը, որը իր մահն էր:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱՌՐԸ

—Նա առանց քեզ անկարող եմ ապրել...

Այդ գիտակցութիւնը խորատկեց մահ-
ւան կուռով կառուցած ամրոցս և վըր-
դովեց իմ անդորրութիւնը:

—Քո ամեն մի ժպիտը, ես նկատում
եմ հրեշտակի դէմքին, քո ձայնը եղեմա-
կան մեղեդի է, քո հայացքը կեանք է, որի
համար անվրդով կարելի է զոհել իմ և ու-
րիշ հազարաւոր սովորական, տաղտոճ, ան-
միտ կեանքեր: Նա զգում եմ իմ մէջ մի
հուժկու յանդգնութիւն, մի ուժ, որով կա-
րող եմ լեռներ քանդել, աւերել ամրոց-
ները սաւառնել վեր, սլանալ դէպի անհա-
սանելի եթերը և ամպերի բարձրադիր գա-
հոյքից ցած բերել քեզ: Նա մոտրում եմ
անվերջ, տանջում անխիղճ կերպով, օրե-
րով փակում սենեակում և կառուցանում

չլուած շքեղ ամրոցներ ջինջ, պարզ եթերից... Բայց յանկարծ ցնցւելով գայրոյթից, կատաղելով վազրի պէս, անիծում եմ այն վարկեանը՝ երբ, պատահեցի քեզ և չարախինդ հաճոյքով խորտակում եթերային ամրոցներս... ու քրքշում նրանց աւերակներէ վերայ:

—Սյոժմ, որպէս ուխտաւոր, անսաման երկիւղածութեամբ քեզ մօտ եմ հասել: Մինչդեռ ես ձգտում էի հասնել քեզ, իմ դիցունի, մինչդեռ տենչում էի լինել քեզ մօտ, շնչել քեզ հետ միասին, զգում էի որ կեանքս ունի նպատակ և այդ նպատակի համար արժէ ապրել: Սյոժմ հասել եմ իմ անուրջների ոգուն, այժմ քեզ մօտ եմ: Իմ մէջ չքացել, անյայտացել է ինչ որ մարդկային է և փացել է միայն մի անբիծ մաքրութիւն, մի թրթռուն էակ, որը իւր ամբողջ պարզութեամբ և շքեղութեամբ քո վսեմ մեհեանում, քո վեհ անդրիի մօտ խոնարհւել է յաւէտ:

—Սյոժ իմ հոգին է: Իմ հոգին, որ հաւածւած է եղել բոլորից և ինձնից, իմ մարդկային էութիւնից: Նա յաւէտ մտորել է կեանքում ձգտել է անվերջ, կուել անխոնջ և... յաղթանակի տիրացել: Իմ հոգին զմայլած է քո անդրիի վսեմութեամբ, քո հոգու վեհութեամբ:

Նա կեանքի ուխտաւորն եմ, իմ կուռքը դու ես, դամբանս՝ քո մեհեանը, աղօթքս քո վեհ հոգուն է ուղղւած...

Երջանկութեան վարկենական դրաւչութեամբ, երբ մենք ձուլւած էինք էութեամբ, հաճոյքի անփոխարինելի վարկեանին, երբ բնութեան մէջ երկու կեանք կար միայն, նա դողդողում էր ամենահոգեւոր լարի մեռնող ցնցումներով: Նա հեծկլրտում էր ինձ անծանօթ մի հեծեծանքով: Եւ ես զգւեցի ինձնից, իմ անասելի ուժից...

Գաժան կոշմարը ճնշում էր ինձ և
ես խարխափում էի անթափանց խաւարում,
անլուծելի, անիմանալի անորոշութեան մէջ:

— Այլ ևս ես իրաւունք չունեմ ոտք
դնել քո մեհեանը, վայ աստածասպանին,
նա փրկութիւն չունի... Կողոպտեցի քեզ,
յափշտակեցի քո թանկագին գանձը և զըզ-
ւելի կերպով շռայլեցի, Այժմ ես աղքատ
եմ բոլորից, անկարող եմ քեզ տալ այն՝
ինչ իւրեւ եմ, ինչ որ դու շարունակ երա-
զել ես... երջանկութիւն... Քո այդ դող-
դողոցը, քո այդ հեծկտանքը սնանկացրեց
ինձ և ես գլորւում եմ այժմ դէպի կորուս-
տեան անդունդը:

ՎԱՅԵԼՔ

Մենք նայում էինք իրար, խորը մագ-
նիսացնող հայեացքով...

— Ի՞նչ ես ցանկանում այժմ... շշնջաց
նա:

— Ե՞ս... ես ինչ եմ ցանկանում... Ու-
զում ես իմանալ:

— Այո՛...

— Ես ուզում եմ այս վարկեանիս գըը-
կել քո գնդակահարւած դիակը, լսել քո վեր-
ջին հառաչանքը. ուզում եմ գնդակահարել
քեզ ուղիղ ճակատիդ մէջ տեղից և զւար-
ճանալ քո մահով...

— Օ, սրբան երջանիկ եմ ես...

Նա թռթռում էր իմ գրկում: Եւ խեղաքար ցնորքների, անիմաստ երջանկութեան արագընթաց վարկենին շշնջում, հեկեկում, զառանցում էր:

— Այնպէս սոսկալի է... նախազգուշացումները ինձ չեն խաբի, ես գիտեմ... կլինի... բայց ի՞նչ... սառը շղթաները հնարաւորում են տանել... Օ՛, շղթաներ... վերցնել բոլորը, բոլորը... յետոյ ճըմռտել... ոչնչացնել... կործանել և բաւակա՜նութիւն ստանալ անզուսպ, անմիտ բաւակա՜նութիւն... սեփական հոգու կործանում մտի,...

Եւ մենք վամպիրների պէս շրթունքներով իրար ձուլեցինք:

Այդ մեր առաջին համբոյրն էր...

Կեանքը գեղեցիկ է, գրաւիչ, սակայն երազների երջանկութեան չի հասնի ոչ մի կեանք, ոչ մի գրաւչութիւն:

— Իմ երազները անթիւ են, որպէս երկնքի ամպերը, անհամար որպէս աստղերը: Լսիր, պատմեմ քեզ իմ երջանկութիւնը, ի՛մ երազների դիցունի, իմ անհուն երազական վայելքները:

— Դու դեռ չկայիր, բայց ես երգում էի քեզ, իմ թանկագին Լաուրա:

— Դեռ քեզ չէի ճանաչում, բայց հոգիս վաղուց ճանաչել էր քեզ և միայն քեզնով էր հրճւում...

— Մենք հանդիպեցինք, որպէս վաղեմի ծանօթներ...

Յիշեցի թէ ինչպէս նա խորտակեց իմ
կեանքը, աւերեց իմ երջանկութիւնը, իւր
վաղաժամ ձմրան ցրտի պէս սառեցրեց, ողջ
էութիւնս և գնաց անհետ, գնաց ուրիշ աշ-
խարհներ գտնելու յոյսով, իսկական երջան-
կութեան տենչանքով:

Նորից մենք պատահեցինք այժմս, մի
խուլ անկիւնում նրա մահճի մօտ...

Նա մեռնում է...

— Դուք ուզում էք վրէժ լուծել...
Ինչպէք ինձ, փրկէք յանուն ձեր անցեալի
յուշերին:

Նրան փրկելու համար մի կեանք պէտք
էր գոհել և ես իմ կեանքս գոհեցի յանուն
անցեալի յուշերին:

Կենդանութեան նշոյլով բոցավառած
աչերը սքօղած անպատում տխրութեամբ,
անթարթ, յառել էր դէմքիս:

Պորհրդաւորութիւնը գրաւիչ էր. համ-
քացել էինք բոլորս:

— Շնորհակալ եմ Ձեզնից, որ Ձեր
կեանքի գնով իմը փրկեցիք...

Կեանքի փոխարէն գերեզմանային սառ-
նութիւն...

Եւ վրէժնդրութեան անգուսպ որդը
սկսեց կրծել իմ հոգին, կրծել ուժգին, կա-
տաղի: Անիծեցի անցեալը, իւր մռայլ յու-
շերով, անիծեցի ինձ իմ անմիտ ներկան:
— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չթողեցի մեռնէր, ին-
չո՞ւ կեանք տւեցի նորան, նրա սառնու-
թեանը, հեզնանքին...

Եւ խորտակած բեկորներումս ծագեց
վերջին սոսկալի միտքը նոյնպիսի սառնու-
թեամբ, խորհրդաւոր շեշտով, անյողողդ
ձայնով ասացի.

— Ես իմ վրէժը լուծեցի... Դու իմ
կեանքը խորտակեցիր, մշտնջենական հա-

ռաչ կնքեցիր իմ երջանկութեան. իսկ ես,
քո կեանքը ազատեցի...

Նա ցնցւեց, սրտամտիկ հառաչը դուրս
թռաւ սրտի խորքից, և երգեց կարապի
երգը:

— Ես այլ ևս չեմ ապրի, որովհետեւ
դո՛ւ այդ ես ուզում...

Եւ լռեց յաւիտեան...

Իսկ ես ծնկաչոք, խոնարհւած նրա
մահճի մօտ, բռնած նրա սնուր, անշարժ
ձեռքը, ողբում էի իմ վրէժը, իմ անցեալի
յուշերը:

ԱՆԲԱԺԱՆ ՈՒՂԵԿԻՅՍ*)

Խաւանք փողոցներով տուն էի դառ-
նում:

Ինձ երևում էր իմ անբաժան ուղե-

*) Ծանօթ. արտասուած „Эриванский Вѣст-
ник“-ից:

կիցս. և որպէս մռայլ սև ստուեր մի ա-
կընթարթ անգամ չէր հեռանում ինձնից:

Ես յաճախ սայթաքում էի, ընկնում,
սակայն ուղեկիցս միշտ բռնում բարձրաց-
նում էր ինձ: Փողոցները միանգամայն ա-
մայի էին, բայց ինձ թւում էր թէ հարիւ-
րաւոր կառքեր աղմկալից դղրդիւնով անց-
նում էին մօտովս, որոնց արձագանքը սոս-
կալի ուժով հնչում և տևում էր զանգիս
խոռոչում:

Զգիտէի ո՛ւր էի և ո՛ւր էի գնում:

Յանկարծ ուղեկիցս բացեց մեր դուռը
և ինձ ուժով ներս հրեց:

Աղօտ լուսաւորւած սենեակում նրա-
տած եմ սեղանի առաջ, երկաթից ծանր
դուլիս հենած ձեռքերիս:

Իմ զէմ կանգնած է մռայլ կերպա-
րանքը իւր անպատում սառնութեամբ: Աչ-
քերս ամուր խփած, կարծես մտածելու ըն-

դռնակութիւնս անգամ կորցրած ես երկաբ
ժամանակ արձանացել էի:

Յանկարծ զգացի մի ինչ որ բան հեծ-
կըլտալով մօտենում է դէպի փակւած աշ-
քերս: Նայեցի, սթափւեցի: Ոսկեայ շրջա-
նակի մէջ փայլում էր մի կնոջ դէմք, որի
տխուր, մռայլւած աչաքերը ցօղւած էին ար-
տասուքով: Ես սոսկացի և մեռնող գազանի
զայրոյթով, ճիրաններէս մէջ տրորելով զըզ-
զըզեցի ու ոտներէս տակը ձգեցի:

Դա իմ հարազատ մօրս պատկերն էր:
Ինքնաբաւական նայում էի ցած փշրը-
ւած շրջանակի բեկորներին և պատառոտ-
ւած նկարի կտորներին, որոնք կարծես հոգ-
վարք երեւում էին և իրար մօտենում,
մինչև որ միանալով նորից կազմեցին մի
մռայլ յանդիմանութեան բոցը աչերին հրեշ-
տակատիպ կնոջ կերպարանք:

Ես այլայլեցի, տենդային դողը ցնցեց
ամբողջ էութիւնս և արիւնսակալած աչքե-
րով մեկնեցի ջղոտ ձեռքս զրան էլ տրբե-

լու ոտներէս տակ յատակի փոշիներում:
Բայց նա հեռացաւ ինձնից, աչքերը լըցւե-
ցին զզւանքով և ասաց.

—Ձէ որ դու քոյր ունիս... ինչպէս
յանդգնեցիր... կեղտոտ... Դու պատրաստ
ես փոշիների մէջ տրորել քո հարազատ-
ներին անգամ որպէսզի, զգւելի հոգիդ
կրծող խիղճդ հանգստանցնես: Ես որբացայ
այլ ևս եղբայր չունեմ:

Եւ գնաց, կորաւ յաւիտենական ան-
յայտութեան մէջ. իսկ նրա տեղը կանգնեց
սև շրջանակով մի մռայլւած կիսադէմ:

Սև շրջանակը սարսեցրեց ինձ և ապուշ
կտրելով քարացած մնացի:

—Դու չե՞ս ճանաչում ինձ... և չալէտք
է էլ ճանաչես... Աւանդ մեռաւ այն արա-
րածը, որի անմեղ դիմազծերում կարդում
ես հրեշտակային մաքրութիւն, գրաւչու-
թիւն, որի աւերակներից միակ մնացած
յիշատակը, որի կենդանադիրն եմ ես: Նա
մեռաւ սոսկալի մահով... մեռաւ գարշելի

կեղտում, մոռյլ խաւարում: Ես զգում եմ
յաւէտ երես եմ դարձնում քեզանից... Ու-
նէիր ամենից թանկագին գանձը, բայց այժմ
ամենից աղքատն ես: Վայ քեզ, վայ կեն-
դանի մեռածիդ:

Նա դեռ երկար, շատ երկար խօսում
անարգում էր ինձ բայց միգրէնային ցաւը
սեպրել էր աչքերս և ես ուշաթափւած
գլորում էի յատակին: Այդ իմ սեպհական
նկարս էր, նրա զւարթ դէմքը յաւէտ մոռյլ-
ւել էր և երեսը թեքել, որ այլ ևս երբեք
չտեսնի գարշահոտ անդունդում հոգևարք
գազանին:

Միայն իմ յաւիտենական անբաժան
ուղեկիցը կանգնած էր մօտս իւր գերեզ-
մանային լուսթեամբ:

(Խորհրդաւո՞ր վարագոյրը).

Ամայի ժայռերի, անյատակ անդունդ-
ների միջով անցնում էր մի կածան: Ան-

մերձենալի լեռների բարձրաբերձ գագաթ-
ներին փայլում էր յաւիտենական ձիւնը,
իշխում էր ցրտի մոռյլ արքան: Իսկ ցա-
ծում մշտնջենական կանաչն արփախան
ճառագայթներով յղփացած շողշողում էր
հաղարագոյն ճաճանչներով: Կպած կնճռոտ
ժայռի կրճքին, որպէս ցաւատանջ պառաւ,
երևում էին ամրակուռ տաճարի և երբեմնի
սիգապանծ ապարանքի մոռյլ աւերակները:

Կածանը երկնք էր, սփռած-ցօղած
արիւնով արտասուքով: Զեփիւռը հառաչում-
տնքում էր այնտեղ. տնքում յաւիտենական
մորմօքով: Լեռնաշարքերի խճճած հան-
գոյցում կածանը ընդհատւում էր մի վա-
րագոյրով, որի վերայ անսկիզբ հարցականը
պարթևական մեծութեամբ, հսկայական վե-
հութեամբ ու խորհրդաւորութեամբ երե-
քում էր քամու հարւածներին:

Պորհրդաւոր կածանով գնում էր մարդ-
կութիւնը գնում անվերջ զարնանային ամ-
պերի շարքերի պէս: Հասնում էին վարա-

գոյրին. բոլորովին անտարբեր շեղում էին ճանապարհը, ընկնում լեռները, և կորչում անյատակ անդունդներում: Երբեմն, երբեմն մէկը կամ միւսը զարմացած ապշում էր հարցականին նայելով հարցնում. «Ի՞նչ է այս»: Եւ միշտ վարագոյրի յետևից լսում էր «անցիր, անցիր...»: Եւ բոլորը անցնում էին:

Այդտեղ երևում էին հարուստներ և աղքատներ. հոգևորականներ և աշխարհականներ, արհեստավորներ և զինւորականներ, ամեն ազգից և ամեն գոսակարգից: Անցնում էին անտարբեր հարցականին և բոլորը վերջին ճիշդ արձակելով ընկնում էին անյայտ անդունդները, կորչում յաւիտեան:

Բայց ահա կածանում երևաց նա, մտածկոտ դէմդով, նիհար կազմաւածքով, վշտի կնիքը ճակատին, տանջանքի հառաչը շուրթերին: Նա քայլում է անտարբեր շրջապատին, զգոյշ քայլաւածքով, խորագննին

հայեացք ձգելով շուրջը և յաւէտ որոնելով: Թէ ի՞նչ է որոնում նա ինքն էլ չգիտէ, սակայն նրա հոգին միշտ որոնել է անծայր ուղիում և որոնում է: Բոլորը ծիծաղում և ծաղրում են: Նորան հետևում է մի կին յուսահատ դժգոյն, մահաւան թախիծը դէմքին, հազիւ քարշ տալով իր յոգնած ոտները:

Նա հասաւ խորհրդաւոր նշանին և անհուն բերկրանքով յուսահատ աչքերում վառեց երջանիկ յաղթանակ աւետոյ փայլը և նա հաստատուն քայլերով դիմեց դէպի վարագոյրը: Վարանման սարսափի վայրկեանին մի հայեացք ձգեց դէպի իրեն յետևող կինը, որը արդէն գնում էր դէպի անծանօթ անդունդները և աղերսազին, հևալով ասաց:

— Սպասիր, կ'աց, առանց բեզ ես անգոր եմ:

Բայց նա չէր լսում, նա գնում էր յու-

սահառ, խորտակած, սարսափը դէմքին հազիւ շարժելով ոտները:

— Անցիր, անցիր... լսում էր վարագոյրի յետևից:

— Երբէք, ես կանգնելու եմ այստեղ, այս է իմ կայանը:

— Անցիր, անցիր...

— Ես պէտք է բանամ այս խորհրդաւոր վարագոյրը, որ իսկական ուղին սքողել է թշուառ մարդկութիւնից և ուղղել է նրան դէպի կորստաբեր անդունդները:

— Անցիր, գնա դէպի անորոշութիւնը, դէպի խաւար անդունդը:

— Ո՛հ, ես այստեղ կհիւժւեմ, մարմինս կտամ որդերին հողիս հրէշներին և կմեռնեմ լոյսի մէջ: Ես որոնել եմ իմ ամբողջ կեանքում, անծայր ուղիի բոլոր խորշերում և այժմ պէտք է բանամ այն դադանիքը, որ թաղնւած է այս վարագոյրի յետևում:

Փակիր աչքերդ, մի տեսնի, անցիր, անցիր...

— Եթէ չբացես վարագոյրը, սքողած հրէշ, եթէ չհօժարես ցուցնել ինձ. քո դիմակաւորած դէմքը, ես իմ ճիրաններով վերից մինչև ցած կպատռեմ և կտեսնեմ այն սոսկալի դադանիքը, որին տեսչացել եմ միշտ: Ես իմ ժանիքներով կկրծոտեմ քո բոլոր գլուխները, հազարգլխեան հրէշ և կազատեմ իսկական ուղին քո դաժան արգելքից: Բաց, ասում եմ, բաց այդ վարագոյրը:

Դիւային քրքիշը տեսական ելեէջներով հնչում է վարագոյրի տակից:

— Դու քրքջում ես, կարծում ես կըսոսկամ, կյաղթահարեմ իմ անօրինակ յանդերձնութիւնը, ո՛հ, ո՛հ. այլ ևս ինձ ոչինչ չի սարսափեցնի:

Հեղրան շարունակում էր քրքշալ լըսւում էր ատամների և ոսկրների չըխկչըխկոցը...

Նա մի փոքր վաբանեց. գլուխը կախեց: Ապա սոսկումով յետ նայեց տեսաւ

իւր միակ ուղեկցունուն անդունդի ծայրին,
ճշաց զայրոյթից, արձակեց կատաղի ունոց
և խելագարի յանդգնութեամբ յարձակեց
ու վերից վայր պատռեց խորհրդաւոր վա-
րագոյրը:

Վարագոյրի յետևին կանգնած էր մի
այլանդակ կմախք, որի աչքի խոռոչներից
կրակ էր ժայթքում, իսկ ոսկրոտ ծնոտը
լայն բաց ու խուփ անելով քրջում էր ան-
վերջ:

ԿԵԱՆՔԻ ԾԱՂՐԸ*

Նստած եմ միայնակ անապատային ան-
սահման ամայութեան մէջ, խորաւուզած՝
մռայլ խաւարի աղջամուղջի գրկում. նըս-
տած եմ վշտի յաւիտենական կնիքը ճակա-
տիս, հեծեծանքի հառաչը շուրթերիս:

* Ծանօթ. արտատպւած «Բագի ձայն»-ից.

Իմ դէմ կանգնած է կեանքի ծաղրը
իւր մերկ այլանդակութեամբ և ճիւղալային
կազմաւածքով:

Նա քրքջում է... քրքջում անուշի աղ-
մուկով, մահաւան սառնութեամբ. դիւային հա
ճոյքով: Գերեզմանային լռութեան մէջ
լսում է նրա ժանիքների կրճատցը և քրքջի
ելեէջների ծորացող արձագանքը:

Աշխարհը ամայի է, մարդիկ մենաւոր.
նրանց միակ յաւիտենական անբաժան ըն-
կերն է կեանքի ծաղրը... Նա քրքջում է
միշտ, և նրա ծաղրը թունաւորում է մարդ-
կային կեանքը...

— Գոնէ մի վայրկեան խղճա ինձ, գոնէ
մի ակնթարթ թող ինձ...

...Ինձ պատասխան ծորում է տիեզե-
րական կեանքի, մշտնջենական ծաղրի ար-
ձագանքը...

— Օ՛, ես այլ ևս անկարող եմ տանել
քո թունաւործաղրը: Ես մեռնում եմ թու-
նաւորած էութեամբ, ամայի կեանքով...

Լսում ես, եկեղեցու զանգերի մեղմադճոտ-
դօղանջը իմ մահուան մեղեդին է երգում.
զոն է թող վերջին վայրկեաններս խաղաղ
անցնեն՝ հանգիստ մեռնեմ:

Դու քրքշում ես...

Եւ մահւան սարսափի մռայլ քօղը,
կեանքի ոչնչութեան գիտակցութիւնը ցըն-
ցում է ողջ էութիւնս:

Կեանքի ծաղրը քրքշում է անվերջ...

— Դոնէ, ասա ինձ, ինչո՞վ կարող է
մարդը քո դէմ կռւել. ո՞րն է քո այլանդակ
կազմածքի զգայուն մասը... ասա, կլինի՞
մի օր, որ նա ազատւի քո զղւելի ներ-
կայութիւնից...

Դիւային քրքիշը խլացրեց իմ թոյլ
նւազ հեծեծանքիս մրմունջները և անորոշ,
մռայլ խաւարի անծայր ամայութեան մէջ
պարզ լսում էր:

— Երբէք... ես յաւիտենական եմ...

— Թունաւորեցիր իմ կեանքը, թունա-
ւորեցիր ամբողջ աշխարհի կեանքը, քո

քրքիշը ուղեկցեց ինձ ամբողջ կեանքում,
ամեն քայլում, մի ալնթարթ անգամ չըխղ-
ճացիր ինձ: Երբ ես մոռացած ամբողջ աշ-
խարհը, կեանքը և ինձ, էութեամբ վեհա-
ցած և բիւրեղից էլ մաքուր հոգով տառա-
պում էի, և սէրը իմ շրթունքներին մշտն-
ջենական քաղցր ժպիտն էր գրոշմել ու ես
անհզորօրդ ձայնով սիեզերական սէրն էի
ուսուցանում մարդկանց, դու քրքշում էիր,
քրքշում անվերջ և վերջ ի վերջոյ թունա-
ւորեցիր, դարշելի կերպով սևացրիր այդ
սէրը, որ համայն մարդկութեան սէրն էր:
Երբ ես մոռացած ամեն ինչ՝ միմիայն ինձ
էի տեսնում և սողում դէպի վեր, Դու
քրքշում էիր... հասա անհուն բարձունքին,
կանգնեցի անսահման բարձրութեան գա-
զաթին և նայեցի յետ. տեսայ սողուն
մարդկանց անվերջ կարաւաններ, որոնք
հետևում էին ինձ... դարձեալ քո քրքիշը
թունաւորեց և անտակ անդունդը զլորեց
ինձ: Դու քրքշում էիր, երբ ճշմարտութիւնը

անվախ խփում էի մարդկանց ճակատին,
երբ ես նրանց հաւասարութեան էի առաջ-
նորդում, երբ աւերում կամ կառուցանում
էի...: Հսկայական եկեղեցու կամարների
տակ, մոմի լոյսով խունկի բուրմունքով
չլացած-արբեցած՝ երբ Աստուծային խօսքի
աղերսող ներդաշնակութեամբ սլանում էի
վեր-բարձր մարդկանցից՝ երկնքի կապու-
տակ եթերից՝ դարձեալ քո քրքիջն էր, որ
շմեցրած, ինձ զահալիւթում էր այդ անե-
րեակայելի բարձունքից: Թէ ճոխ-շռայլ ա-
պարանքում, թէ մուրացկանի կիսաւեր
խրճիթում, թէ մարդկային մտքի խաւար
աղջամուղջում և թէ գիտութեան տաճա-
րում միշտ և յաւիտեան քո քրքիջն էր ինձ
ուղեկցում...

Կեանքի ծաղրը քրքշում էր իմ անգոր
հառաչանքիս, տխուր մահաւանս խորհրդաւոր
վայրկեանին...

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԱՏԱԻՈՐԸ *

* Ծանօթ. արտատպւած «Հորիզոն»-ից.

Դատարանի մռայլ կամարի տակ նստել էր նա: Միտքը պաշարել էին այլանդակ մտածմունքներ, հոգին վրդոված էր:

Դուրսը ամեն ինչ արտասովոր էր. քամին ոռնում էր վիրաւոր գազանի պէս, ամպերը անզուսպ լալիս էին և տարերքները կարծես իրար էին խառնւել... բոլորը կարծես յուզւած էին, մի այլանդակ-հրէշներին յատուկ յուզումով: Իսկ նա դատաւորը՝ մտախոհ էր և կարծես անտարբեր շրջապատին: Ոչ ոք չգիտէր ուրախ էր նա թէ ախուր: Նրա թիկունքին կանգնել էր Պեւը խժովաքի, չարութեան և մահւան այլանդակ ոգին, Սեւ սասանան: Նա էլ էր յուզւած. նրա սաթից սև այտերի վերայ երևում էին արցունքի ցօղեր և մերթ ընդ մերթ շարժում էր նա իր ցից եղջիւրները կամ երկար պոչը: Երբեմն բանում էր իր սոսկալի երախը և կաթից սպիտակ ատամները շարժում. կարծես ուզում էր խօսել բայց խկոյն շրթունքները սեղմւում և խանգարում-արգե-

լում էին: Միայն ճռեկն էր անտարբեր իր մշտնջենական ճռուցը անընդհատ ծորաց- նում:

Օրը խորհրդաւոր էր, խորհրդաւոր էր վայրկեանը: Մեծ էր խորհրդաւորութիւնը, որովհետեւ այդ օրը պէտք է դատէին մեծ ոնրագործին ամբողջ աշխարհի համար պա- տուհաս դարձած հրէշին...

Վայրկեանները գլորւում էին, քամին ոռնում էր, Դեւը լուռ արտասւում, իսկ դատաւորը կարծես թէ ննջում էր... Լռու- թիւնը սոսկալի էլ...

Վերջապէս երկար ժամանակ բերանը բաց ու խուփ անելուց յետոյ դատարանի խորհրդաւոր լռութիւնը խզեց Դեւ:

— Դատաւոր...

Դատաւորը յետ նայեց, և տեսաւ ար- տասուող Դեւին, ժպտաց և ասաց:

— Դ՞ու ես Դե, իմ մտերիմ բարեկամ, ինչո՞ւ ես եկել, առանց քեզ էլ այս օրը շատ խորհրդաւոր է:...

— Յուզումս անչափ է, սարսափս ան- ուելի... ես եկել եմ մեծ կորուստս՝ մարդու հոգին գտնելու...

Դատաւորը քրքշաց, կամարները արձա- ցանք տւին և ճռեկը մի պահ լռելուց յետոյ շարունակեց իր յաւիտենական ճռուցը:

Յանկարծ կամարները սկսեցին զզրը- դալ ծանր շղթաների ղօղանջման արձա- ցանքով: Դռները լայն բացւեցին և զին- ւորները ներս բերին գաղանի պէս կապ- կապւած մէկին:

Դատաւորը կարծես սթափւեց, կոտ- րատեց մատները, ժպտաց, վերցրեց զրիչը և զիմեց նրանց:

— Չարագործ, կամ աւելի ճիշտ հրէշ:

— Հայրանձնդ

— Աւաղակուլիւն...

— Իսկ ո՞վ է քեզ ծնել, ծնողներդ...

— Կարիքն ու վիշտը, ցաւն ու տան- ջանքը, բախտի հարւածը, արհամարանքը, քաղցածութիւնը, աղքատութիւնը, քո օրէնք-

ները... և վերջապէս տգիտութեան մօտը
խաւարը... կեղտը... կեղտը...

Դատաւորը ժպտած, ձեռքը լռեց կար-
ծես աւելի լաւ լսելու համար, իսկ Դեր
սոսկաց:

— Ի՞նչ է յանցանքդ:

— Մարգասպանութիւն, առեւանգում,
գողութիւն, գաղանութիւն, հրդէհ, մի խօս-
քով այն բոլոր յանցանքները, որ գործում
են կեղտի ծնունդները:

— Ընկերներդ:

— Մարդիկ, Աստուծոյ պատկեր կրող ա-
րարածները: Ես բոլորն ասացի այլ ևս ոչինչ
չունեմ ասելու:

Դատաւորը նորից ժպտաց մի սուր
հայեացք ձգեց դատապարտեալի վերայ և
ասաց:

— Ռեզոմ ես ապրել:

— Կեանքից ձանձրանալ չգիտեմ երբէք.
բայց կան սահմաններ և կեանքի համար—
հասար սահմանին արդարութիւնը, օրէնքը

կամ մահը կատիպեն կանգ առնել:

— Ինչ թւում է թէ կարող ես ապրել.
անմիտ է փիլիսոփայութիւնդ:

— Իրաւունք ունես կատակ անելու նրա
կեանքի հետ, որը շատ կեանքեր ծաղրի է
ենթարկել կատակով կարճել:

Դատաւորը ուղղեց, ստացաւ լուրջ
կերպարանք և ասաց

— Ես երբէք կատակով գործ չեմ արել.
նորից կրկնում եմ դու կարող ես ապրել,
միայն պաշտպաններ են հարկաւոր, ուժեղ
պաշտպաններ... հասկացա՞ր—պաշտպաններ:

Չարագործը ցնցեց, կեանքի, ապրելու
յոյսը ոգևորեց նրան:

— Եթէ համոզեմ, որ մարդ կեանքս
կարող եմ խլել մահաւան ճանկերից, իսկոյն
կգտնեմ պաշտպաններ...

— Միանգամայն կարող ես հաւատալ:

Վերջացրեց խօսքը դատաւորը: Դատա-
պարտեալին դուրս տարան և ահռելի ա-
մայութեան մէջ ձուկն էր որ անտարբեր
ձուռում էր:

Դեռ սոսկաց, հազիւ կարողացաւ իրեն պահել, որ մարած վայր չընկնէր։ Ուզում էր խօսել, ուզում էր մի բան ասել, բայց կարկամածի պէս հազիւ բերանը բաց ու խուփ էր անում և որովայնային ձայներ հանում։

— Դատաւոր... վերջապէս գոչեց նա և ցնցւեց սոսկումից։

— Լո՛ր։ Դե՛ռկ, սո՛ւս...

— Քեզ չեմ հասկանում։

— Դու կարճամիտ ես, քիչ էլ համբերիր, և կիմանաս, որ Մաղըր աւելի է հասկանում քանց դժոխքի դեւերը։ Լո՛ր, Դե, Լո՛ր և ուշադրութեամբ լսիր։

Դարձեալ տիրեց խորհրդաւոր լուսթիւն, դարձեալ ձգուռի միալար ճուռցն էր լսում։ Դատաւորը ինչ որ խաղմզում էր թղթի վերայ և կարծես ինքնամոռացութեան մէջ էր ընկել։ Վերջապէս նա սթաիւեց և հրամայեց ներս թողնել բողբոջներին։

Նորից դռները լայն բացւեցին և թըշւառների, ճնշւածների, հալածւածների լացող ամբոխը, խառնիխուռը, իրար հրելով ներս թափւեց և համարեա բոլորը միասին վայնասուն բարձրացնելով աղաղակեցին։

— Պատիւս, անմեղ դուտորս, արդար դատ... Աղաղակում էր մի զառամեալ և աղքատութեան ու սովի ճիրաններում հիւժւած ծերունի։

— Ամուսինս, հինգ որբիկներին հայրը... արդարադատութիւն... ճշում էր մի կին բռնած հինգ կիսամերկ ու քաղցից մարող մանուկներին։

— Օ՛ մեռնում եմ... հազիւ շնչում էր մի վիրաւոր։

— Որդոցս ու ամուսնուս արիւնը... հայ, հաց տուր, մենք էլ ապրել ենք ուզում...

Դատաւորը մի վայրկեան շփոթւեց, բայց իսկոյն ընդունեց իւր նախկին գիրքը և ասաց։

— Լուէք, ես գիտեմ բոլորը, միայն ա-
սէք, ունէ՞ք պաշտպաններ և սփքեր են:

— Մեր պաշտպանը Աստուծ է, արդա-
բութիւնը և դժու, համարեա միաբերան գո-
չեցին բոլորը:

Դատաւորը քթի տակ ծիծաղեց և ա-
սաց «Եղէ՞ Են արդեօք այդպիսի պաշտպան-
ներ...»: Եւ հրամայեց բոլորին դուրս գնալ,
խոստանալով անել այն, ինչ որ արդարա-
դատութեան պաշտպանը կ'պահանջէ:

Հիւժւածների կոյտը, արդարութեան
յոյսով շարժեց դէպի դուռը, իսկ դատա-
ւորը խնդրում էր նրանց յետեից. հետզհետէ
ձայնը բարձրացնելով, այնպէս որ, դեռ նոր
էր դուրս եկել թշուառների ամբոխը, որ նա
բարձրաձայն քրքշում էր:

— Ես սարսափում եմ քեզանից, ես
սարսափում եմ քո քրքշից... Թոթովեց
Դեւր և վտակներով արցունքը սկսեց հոսել
նրա մթաղնած սև այտերի վրայով:

— Հն հն հն, դու սարսափում ես Դե,
արտասուում ես... սպասիր սպասիր:

Մարմնացած թշուառութիւնը յուզել էր
բոլորին: Նոյն իսկ դժոխքի Դեւր. որ շա-
րունակ ստիպել էր մարդկանց չարիքներ
գործել և հրճել էր, որի էութիւնը իսկըզ-
բանէ չար էր, այդ օրւայ պատկերից մարդ-
կային կեանքի մոռալ կոչմարից յուզել և
արտասուում էր: Միայն դատաւորը և խո-
նաւ ճեղքում միտլար ճշող ճռելը ան-
տարբեր էին:

Նորից, շղթաները շառաչելով, ներս
մտաւ Չարագործը:

Դատաւորը հրամայեց զինւորներին
դուրս գնալ: Եւ դառնալով դէպի Չարա-
գործը հարցրեց.

— Գտա՞ր պաշտպաններ:

Չարագործը շղթայած ձեռքը տարաւ
դէպի կուրծքը հանեց այնտեղից մի քսակ
և դատաւորի դէմ, սեղանի վերայ դրեց
փայլուն ոսկիների անթիւ մի քանակ:

—Այսչափ պաշտպաններ ոչ ոք չի ունեցել և եթէ ազատւեմ նոյնչափ էլ կըստանաս...

—Կեցցես, գոչեց դատաւորը և համբուրեց նրա ճակատը։ Ապա գրպանից հանեց մի բանալի, արձակեց նրա շղթաները, և երբ թեւանցուկ արած ուզում էր դուրս գնալ, մարելով ճշաց Դիւր.

—Կաց...

—Ի՞նչ ես ուզում, ժպտալով հարցրեց դատաւորը.

—Սարսափում եմ, ասա, ինչ արարած ես դու.

Ես մարդ եմ. Աստու. պատկերը կրող մարդ։

«Շնորհիւ այն հանգամանքին որ հնարաւորութիւն չիմ ունեցել ինքս սրբագրել, սպրդել են սխալներ, որոնցից աւելի աչքի են ընկնում հետեւաւները՝

երես	տող	սխալ	ուղիղ
14	6 վերից	նախազգուշացումները	նախազգացումները
26	4 ցածից	դէմդով	դէմքով
39	7 ցած, տողից վեր բաց է թող.		Անհնգ...
40	3 վերից	ժպտած	ժպտաց
44	10 ցածից	խնդրում էր	խնդում էր

Կան սպրդած նաև կետերի սխալներ, որոնք հնարաւոր չէ վրիպակում զետեղել»:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0330435

ԳԻՆՆ է 10 Կ.

Վաճառուում է նաև հեղինակի
ԳՐԶԻ ՄԱՐԴԸ. կեսնքի դրամայ 3 գործ.

ԳԻՆՆ է 20 Կ.

Իմ մետական հասցեն

Эривань магазинъ А. А. Са-
раджянца Гюльханданянцу.